

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 6 iyun (Cümə günü) tarixli 197-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

BƏHRİ-XƏZƏR İSTEHLAK CƏMİYYƏTİ
“KOOPERATSİYA” IDARƏSİ

Bununla elan edir ki, yekşənbə [bazar] günü həziran [iyun] ayının 8-də 1919-cu ildə ittifaqın kontorunda (Qorqovski, nömrə 4, Tsaturovun evində) Bakı dairəsi kooperativ nümayəndələri iclası vəqə olacaqdır.

Müzakirə ediləcək məsələlər:
1) Təzə məvaciblər;
2) Tiflisdəki kooperativ qurultayı barəsində maruzə.
Təyin olunmuş vaxta qədər qvorum gəlməzsə, bir saatdan sonra ikinci iclas təyin olunur. Bu iclasa nə qədər üzv gəlsə, qanuni hesab olunacaqdır.

10217

Müsləman Zəhmətkeş Ziyalıların İttifaqı idarəsi həmin həziran ayının 8-də axşam saat 5-də üzvləri fəvqəladə ümumi iclas dəvət edir. İclas Bələdiyyə İdarəsinin böyük zalasında qurulacaqdır.

Müzakirəyə qoyulacaq məsələlər:
1) İdarə heyətinin təklidi;
2) Təftiş heyətinin intixabı [seçilməsi];
3) Hali-hazır;
4) İclasda qaldırılacaq məsələlər.

10216

MƏCLİSİ-MƏBUSANDA

5 iyun 1919

Hökumət raisi Nasib bəy Yusifbəyli cənabları Denikin məsələsi haqqında müfəssəl məlumat verdikdən sonra, fraksiy-on raisləri də bəyanatda bulunmaqla (təfəsil yərin) axırda “Müsavət” fraksiyası ilə sosialistlər tərəfindən verilmis olan işbu zeytdəki [aşğıdakı] formula əksəriyyətdə qəbul edilmişdir:

“Hökumət raisinin Denikin təhlükəsi haqqındakı maruzəsini dinləyərək, Denikinın məmləkətimiz haqqındakı təcavüzkarənə fikrinin aslı çər generalərinə məxsus xırda millətləri asarət altına almaq və hürriyətpərvər xalqı əzmək istəyən cahangirlik [imperializm] siyasətindən həsil olma bir suiniyyət olduğunun bütün əlamə qıran elan etməklə barabər, Azərbaycan Maclisi-Mabusanı:

Məmləkəti müdafiə halına gətirmək üçün hökumət dax-ilindən bir heyəti-məxsusənin ayrılmasını və bu heyətdə ümumi səfərbərlik elan etməklə, bütün məmləkəti və yaxud bir cüzünü idarəeyi-örfiyyə [fövqəladə vəziyyət] və mühasirə halında elan etmək, cari olan qanunlardan bir qismini müvəqqətin ilğa və yaxud tədil etməklə [ləğv etmək yaxud mötədilləşdirmək], xüsusi könüllü əsgərləri təşkil etmək və axırda hesabı verilməklə üzrə xəzinə pulundan lazım olan məbləği əş [götürmək] və məhəllinə [yerinə] sərf etməklə kimi fəvqəladə bir səlahiyyət verilmasını təhti-qərar edir.

Bununla barabər, Maclisi-Mabusan bütün Azərbaycan xalqını məmləkət, hürriyət və istiqlalımız müdafiə yolunda hökumətdə yardımçı olmağa dəvət edir. Azərbaycan xalqı hökumət atrofında birləşib ordunun qüvvətlənməsinə, hökumətin müzəffəriyyətinə həm məddədən, həm də mənən kömək etməlidir.

Maclisi-Mabusan inanır ki, bu təhlükəyi-ümumiyyə qarşısın-da bütün Zaqafqaziya cümhuriyyətləri ittihad və ittifaq edərək hürriyət və istiqlaliyyətlərini barəbərlikdə müdafiə edərlər.

Maclisi-Mabusan Avropa dövlətlərinin də, demokra-tiyaların sədasini dinləyərək millətimizin kəndisini müdafiədə haqlı olduğunun təsilim edəcəklərinə ümidvər olmaqla, Denikin əvənsənin [tərafdarlarının] əldə silah olaraq sui-qəsəlini Paris Konfransı ilə barabər bütün milləli-mütəəddinə parlanmanları-na qarşı protesto eylər.”

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Əfqanistan cəbəhasində

Simladan alınmış olan son xəbərlərdən anlaşılır ki, Tale cəbə-həsində əfqan qoşunlarının həmsəli dəf edilmişdir. Hava kəşfiyy-atından anlaşılımsdır ki, Tale yaxınlığında 3500 nəfər düşmən dəstəsi vardır. Onların üzvlərinə müvəffəqiyyətli bomba tökülmüşdür. Başonun 20 versiliyində vəqə [yerləşən] lək qarovulxanasına düşmənlər müvəffəqiyyətsiz hücum etmişlərdir.

Barqətol yaxınlığında əfqanlının müxtəsər həmlələri də dəf edilmişdir. Əfqanların bəldal nəm [adlı] təbəyaları [istəhkam-ları] işğal edildiyi zaman onlardan 161 nəfər əsir alınmışdır. Düşmənlərdən 320 nəfər öləndir. Təbəyalar ingilis tərəfindən işğal edilmişdir.

Peterqofun alınması

Xəbər verilir ki, Peterqof alındığı zaman ingilislərə şimalda olan rus ordusu da müvafət [köməklik] etmişdir.

- Murmanskdan Hərbiyyə nəzirinin 4 may tarixi ilə göndərdiyi teleqrafından anlaşılır ki, düşmənlərin dəhşətli inadın-a bəxməyərək Urozeronun 25 versiliyində olan Mozelskaya mövqiyi [stansiyası] işğal edilmişdir. Bızdan 4 nəfər öləndə və 4 nəfər yaralanan vardır.

Xərsəonda müharibə

Şəhərdə olan dəstələrə təsilim olmaq təklif edilmişsə də, onlar qəbul etməmişlərdir. Təsilim barəsində edilən təklif rədd edilmişdir. Sonra bolşevik qoşunları müharibəyə başlamışlardır. Nəhayət, Xərsən şəhəri qırmızı qoşunlar tərəfindən işğal edilmişdir.

Ukraynənlərin müharibəsi

Kiyev - Bessarabiya cəbəhasində düşmən qoşunları, xüsusiən fransız saldatlarının bizim tərəfinəizə keçməsi müşahidə edilmişdir. Quzğın müharibədən sonra bolşevik qoşunları Radomslı işğal etmişlərdir. Düşmənlərdən 15 nəfər öləndir. Şəhərdə bütün əhali-ürumi icra edilmişdir. Yəhudi qəbiristanın-da 1000 nəfərdən ziyadə uşaq və qocaların meyiti dölmüşdür. Litin dairəsində düşmən dəstələrinin atşması davam edir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Klemm Eduarda cavab olaraq Harmsvort bəyan eyləmişdir ki, hökumət Finlanda istiqlaliyyəti və hökuməti təsdiq edir.

Almaniya müstəmləkəllərinin təqsimi

Parisdən xəbər verilir ki, Uqlər Surası qət eyləmişdir ki, Almaniya müstəmləkələri bu qərar ilə təqsim edilsin [bölnün-sün]: Almanıyanın Şərqi Afrikada olan müstəmləkəllərinin idarəsi İngiltərəyə verilir. Qərbi Afrika müstəmləkəllərinin idarəsi Cənubi Afrika İttifaqına verilir. Bunlardan əlavə, bir neçə müstəmləkələr idarəsi də İngiltərə ilə Yaponiyaya verilir.

London - Royter xəbər verir ki, mayın 7-də gündüz saat 3-də Versal süli müahidəsi [səzişi] Trianon Sarayında bütün Müttəfiq nümayəndələrinin hüzurunda əlmlənlərə verilmişdir. İclas saat 3:15 dəqiqədə qurtarmışdır. Vilson və Amerika nümayəndələri saat 2:50 dəqiqədə gəlmişlərdir. Onlardan sonra Lloyd Corc və ingilis nümayəndələri gəlmişlərdir. Almanlar üç avtomobildə saat 3-də gəlmişdirlər. Bunlara lazımi ətihətim əlilməmişdir. Klemanso iclası açıb demişdir ki, müəyyən şəraitlə sülh əqd etməyə hazırdır və indi hesablaşmaq vaxtı çatmışdır. Almanlar

üçün ikinci Versal müahidəsi [səzişi] çox ağır bəhaya mal olmuşdur. Ona görə də öylə tədbirlər ittiqaz etməlidir [tədbirlər görülməlidir] ki, bir daha müharibə təkərrür etməsin. Almanıya nümayəndələrinə 15 gün vaxt verilir. Bu müddətdən sonra fransız və ingilis lisanında məktubən müahidə barəsində öz rəyləri-ni bildirməlidirlər. Bu müddət zamanında əlmlənlə əxtiyar ver-ilməmişdir ki, xüsusi maddələr barəsində sual versinlər. Ali Şura bunları müzakirə etdikdən sonra qəti cavab üçün yəna müəyyən vaxt təyin edəcəkdir.

Paris - Əğləbi-əhtimala [qüvvətli ehtimala] görə sülh müahidəsi iyunun 15-də imza ediləcəkdir.

QƏZƏTLƏRDƏN

Bolşeviklərə almanların etilafı

Londonda müntəşir [nəşr olunan] “Deyli xronikl” qəzetəsindən iqtibasən “Aşxatavor” qəzetəsi xəbər verir ki, Almaniya ilə bolşevik Rusiya arasında səziş əmələ gəlmişdir. Teleqrafda göstərilədiyinə görə, bu etilaf [üzlaşma] 8 maddədən ibarətdir:

1) Bolşevik hökuməti məcbur olur ki, rus ticarətinə, xüsusiən lazımi-müəbiyyə hazırlayan zavodlara olan siyasətini yaxşılaşdırsın.
2) Bu maddə teleqrafda buraxılmışdır.
3) Almanlar söz verirlər ki, Rusiya damiryollarını intizama salsınlar.
4) Almanlar məcburdurlar ki, Rusiyaya silah və neçə min əsgəri müəllimlər göndərsinlər.
5) Rusiya hər il müəyyən miqdarda Almaniyyəyə ərzəq göndərəcəkdir.

6) Rusiya məcbur edilmişdir ki, Müttəfiq dövlətləri ilə heç bir danışığa girişməsin.
7) Lazım olduğu təqdirdə 20 ilin müddətinə, yəni 1939-cu ilə qədər Rusiya Almaniyyəyə hərbi cəhətdən müvafət etməlidir.

8) Bu maddə ilə bolşeviklər hərəqə Rusiyada indiki hökuməti dəyişsələr də, bu etilafınəmanın qüvvədə qalmasını təmin edirlər.

Petroqradda nə qədər bolşevik var?

Bolşeviklərin “Pravda” qəzetəsi yazır ki, Petroqradda olan bolşeviklərin miqdan gətədikcə əskilir. Bolşevizmin qalığıahı olan Petroqradda 7 min nəfər bolşevik vardır. Halbuki keçən il 50 min nəfər idi. Deməli, bu 7 min nəfər özlərini firqlərəyə yəzdirmişlər.

Naxçıvan üzərində aeroplan

Rostov cəbəhasında bolşeviklər müvəffəqiyyətsiz olduqdan sonra əhalinin maskın olduğu yerlərə bolşeviklər bomba tök-məyə başlamışlardır. Naxçıvan üzərinə onların aeroplanı gəzərək bəməsi buraxmışdır. Bomba əməllər yaşayan evin üzərinə düşmüşdür. Bir əmələ, iki ərvad, bir uşaq yaralanmışdır.

Xarkovda üsyan

Taqanroqdan xəbər verirlər ki, bolşevik hökumətinə yıxmaq şüan ilə Xarkovda üsyan əmələ gəlmişdir. Nikitovka tərəfə gedən damiryol tarəddüddə [hərəkət] tamamilə kəsilmişdir. Mövqifilərdə [stansiyalarda] qırmızı qoşun əfradı [əsgərləri] qatərləri dayandıraraq əsiləhəni [silahlarını] tərk edərək onları öz yerlərinə aparmağa qatərlər məcbur edirlər. Bunlar deyirlər ki, çörək, sülh və torpaq kimi bolşeviklərin vədləri boş çıxmışdır. Üsyan gətədikcə artmaqdadır. Bolşeviklərin etibərli dəstələri əlməddəndə, onlar şiddəti tədbirlər ittiqaz etməyirlər [tədbirlər görmürlər].

Trabzonda

Bu günlərdə Trabzondan gəlmiş olan bir nəfər böylə məlumat verir:

Trabzon şəhərinin istilə edildiyi və oraya əcnəbi qoşunları çıxarıldığı barəsində verilən xəbərlərin həpsi yalandır. Şəhərdə bütün ixtiyarət türklərin əlinindədir. Trabzonda bir bölük türklə əsgərləri də vardır. İngiltərənin hərbi nümayəndəsindən başqa, şəhərdə Amerika səfəqt bəcisi vardır ki, ehtiyacda olan əhaliyə uun paylayır. Ehtiyacda olanların əksəri müsləmanlar olduğu üçün on ancaq müsləmanlara verilir. Ruslarla gözəl rəftar edilir. Yerli əhali, xüsusiən yunanılar ruslara artıq meyl və məhəbbət göstərilir. Bunlar ruslar gətədiklərinə təəssüf edirlər. Trabzondan rusların külli miqdarda lazımi-müəbiyyəsi qalmışdır. İngilislər tələbi ilə bu şeylər Könüllü ordu üçün göndərlir. Şəhərdə Avropa manufakturası yoxdur, fəqət hər nəv yeməli şeylər mövcuddur. Külli qand vardır ki, ucuz satılır. Trabzon şəhəri müharibədən əz xəsarətdədir olmuşdur fəqət ətraf, xüsusiən Əzruma doğru olan yerlər tamamilə dağılmışdır. Əzrumuda Türk Ordusunun ərkəni-hərbə [qərgəhə] vardır. Əzrumur şəhərinin guya əcnəbilər ixtiyarına keçəcəyi xəbəri şəhərdə şəyə oluqda [yayıldıqda], əhali bu iş qarşı nümayiş qurmaq istəmişsə də, vali buna yol verməmişdir.

GÜRCÜSTAN
MƏCLİSİ-MƏSSƏSİNİN FÖVQƏLƏD
İCLASI

Iyunun 1-də gündüz saat 1-də, Lomtətdizenin sədəreti təhtində [sədrliyi altında] Gürcüstan Maclisi-Müəssəsinin fəvqəladə iclası vəqə olmuşdur. Hökumət üzvləri həmsi iclasda isbatı-vücd [itirak] etmişlər. Sadr iclası açıb izhar edir ki, Cümhuriyyətin xarici işləri əhvali həqiqətdə Xarıciyyə nəzirinin maruzəsini dinləməkdən ötrü fəvqəladə iclas dəvət edilmişdir. Xarıciyyə nəzərləri Denikinin qərarı məni məmləkətimizi təhdid edir. Bununla ələqədar olaraq məni hökumət nəmündən Cümhuriyyət işlərinin həqiqətinə Maclisi-Müəssisənə xəbərdə veriram. Siza məlumdur ki, Könüllü ordu Petrovsku və Darbəndi işğal etmişdir. Dağıstan hökuməti və Parlanman silahı yərə qoyub. Bu qərar üzrə hal-hazırda Denikin bəle görünür ki, Dağıstan üzərində hökmfərmədir [hökm sürməkdədir]. Lakin qəy silərdən heç kas fikrinə gətirməmiş ki, Denikin qüvvəsi orada qəti surətdə əğləl edir. Bu əsəf [təəssüflü] günlərdə Dağıstan Cümhuriyyətinə baş vəqəran əmələdər ki, xəyanət nətəciəsi olmuşdur. General [Mikail Məghomedoviç] Xəlilov öz məmləkətinə təsilim edib, öz millinətə xəyanət etmişdir. Dağıstan millətinin müəqəddəratını ələ alan hökumət xəaininə bir hərəkətdə bulunmuşdur. Lakin biz ümidvər və möhkəm surətdə inanırıq, əzədlilik səvən dağıstənlılar yəna təzədən qüvvələri-ni cəm edib itirca rəhbəri olan general Denikinə dəf edərlər. [Alqış]

Hal-hazırda Denikinin qara qüvvələri Azərbaycan üzərinə hücum etməkdədir. İkinci cəbhə, yəni Soçi cəbəsi əhvali siza məlumdur ki, burada bizim əsgərlərimiz Denikin ilə rubəru [üzbüz] durmuşdur. Denikin əsgərləri burada hərəkətə başlamışlardır. Ola bilər ki, bir neçə gündən sonra bu cəbhədə onlarla bizim aramızda müsədimə [toqquşma] olsun. [Nədiyyə yerindən: “Onların dümərlərini [arxa qüvvələri, arıyergədlərini] ilə.”] Bununla barabər, Gürcüstan Hökumətinin əldəyi doğru xəbərlərə görə, bizim əylehmizə təzə bir cəbhə də hazırlan-maqdadır. Aldığımız məlumatla görə, [Romanok]Romanovski Batum general-qubernatoru təyin edilir ki, onun ixtiyarına də balaca bir könüllü dəstəsi verilir.

Vətəndaşları! Əhvali-ümumiyyə bu qərar üzəridir. Bundan siza əskər olur ki, Rusiya itiraci Denikin şaxsınsız barməqlə Zaqafqazıyanı və bizim cümhuriyyətimizi qorxudub, qarətərlilik və xarəbəlik ilə təhdid etməkdədir. Lakin hər halda, buna bəxmə-yaraq, mən sizi inandırıram ki, bizim aramızda qorxuya yer ver-ilməməlidir. Qorxaqlar, daha doğrusu xainlər o adamlardır ki, böylə məsuliyyətləri bir zamanda bizim aramızda qorxu salırlar. Çünki əhvali-hazırə və qüvvəmiz heç kəsə yol verməz xəyalına gətərsin ki, müsədimə olacağı təqdirdə qalibiyyət bizim tərə-finizdə olmasın. Biliəks [əksinə], biz inana bilərik ki, gürcü mil-ləti, bizim demokratiyamız, cümhuriyyətimiz bu müharibədə qalib gələcəklərdir. [Sürəkli ələqləşir]

Vətəndaşları! Siza gözəl surətdə məlumdur ki, biz heç kəs üzərinə hücum etməmişik və bizim hərəkətimiz heç bir kəs ələy-hinə deyil. Ancaq millətimizi, əzədliliyimizi və istiqlalımızı təcavüzkarənə ələrdən mühafizət etməkdən ibarət olmuşdur. Lakin hər kas bizim millətimizi, istiqlaliyyətimizi, hüququmuzu tapdamaq istəsə, qoy bilsin ki, inadlı difəya [müdafiyyə, müqavimət] düçar olacaqdır. Bizim tarixi ənənətimiz [ənənələrimiz] və demokratiyamızın keçdiyi bu ağır yol bizə imkan verir cürət və ləyaqətlə izhar edək ki, Xəlilovların qara xəyanəti və fəaliyyəti bizdə olmayacaqdır. [Səsler: “Doğrudur!”, “Düzdür!”]

Rusiya işlərinə qarışmayaraq – necə ki, siza ərz etmişdim – biz istəyirdik bizim aramızda olan ixtilafı məsələni hər iki tərəfin razılığı ilə süllücuynə [sülhpərvər] bir tərzdə həll edək. Səziş əsası üçün təklif etdiyimiz şərait siza məlumdur. Biz tarixi sərhədlərimizi işğal edib artıq hərəkət etməyirdik. Lakin Denikin nümayəndəsi ilə mayın 23-də başlamış müzakirəmiz yəna təzədən Denikinin nə fikirdə olduğunun bizə sübut edib onun qara niyyətinin həqiqətinə bizə əşkər etdi.

Biz vəqin etdik ki, iş burada Soçi nəhiyyəsi, sərhəd məsələsi deyil, bəlkə Denikinə fəhlə sinfinin inqilabını əzib [Nədiyyə yerindən: “İstiqlaliyyəti!”] Gürcüstan Cümhuriyyəti və gürcü demokratiyasını məhv etmək lazımdır. Onun gözü müstəqil Gürcüstandadır. Qılncını bizim millətin istiqlaliyyətini və hür-riyyətinə yer üzündən götürəndən sonra yerinə qoyacaqdır. Məsələ bu tərk əşkərdir. Bundan sonra də müzakirə barəsində danışmaq fəzladir [artıqdır].

Mən ən əvvəl ərz etdim ki, bizim indiki əhvalımız və bizim qüvvələrimiz yüzümüzə düçar olacağımız təzə mümaniatlara [mənasərlərə] əsude bir nəzərlə bəxməğa imkan verir.

Yənzəddərdər ki, keçən il bizim məmləkətimizi təhlükə altında idi. Lakin bu il həlimiz keçmişə görə çox yaxşıdır. Bizim demokratiyamız bu bir il müddətində daha artıq qüvvələnib, ümidvər bir surətdə gələcəyə bəxməkdədir. Bizim millətimiz öz məmləkətinə, öz cümhuriyyətinə müdafiə əməyi anılmışdır. Keçən il bizim ələqəmiz bütün bəşəriyyət və cəhan demokratiyası ilə münqəte olmuşsuz də [kəsilmədisə də], indi münəsbətimiz vardır.

Gürcüstan və Azərbaycan

Aşkırdır ki, ümdə qüvvəni biz özümüzədən tapmalıyıq. Biz heç bir dəqiqə şübhə etməyirik ki, gürcü milləti bir tənə-vahid kimi [həmi bir nəfər kimi] cümhuriyyət düşmənləri ələyinə ayaga qalxacaqdır. Biz inanırıq ki, gürcü kəndli və fəhlə sinfi də Denikinə qəti müharibə verəcəkdir. Çünki Denikin bizim məm-ləkətimizə qara və möhlik [öldürücü] itirca gətirməkdədir. Denikin dəstələrini bizim yer torpəgimizə daxil olmaları məm-ləkətimizi xarəbəzərə döndərməklə təhdid edir. Denikinin hücu-mu bizim hürriyyətimizin, inqilab fütuhətinin [naliliyyətlərinin] məhvi və yurdumuzun xarəbəzərə dönməsi deməkdir. Lakin, vətəndaşlar, biz əyni zamanda bunu də sadlıqla vəqə etməylik ki, bu, mübarizədə gürcü milləti tək deyildir. **Bizim mövsuq [mötəbər] məlumatımıza görə, Azərbaycan Cümhuriyyəti bəz-imlə barəbərdir. [Sürəkli və uzun ələqış] Aldığımız məlumatla görə, Azərbaycan Hökuməti... [Maclisi-Müəssən, mən hələdə loyofa daxil olan Azərbaycan siyasi nümayəndəsi Məhəmməd Yusif Cəfərovu sürəkli ələqlərlə qarşılayır] Azərbaycan Hökuməti sərhədi müdafiə etmək üçün öz əsgərlərini göndər-mişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti əsgərləri öz doğma vətən-lərinin sərhədinə möhkəm və müstəhkəm [istəhkamlarla möhkəmləndirilmiş] bir surətdə müdafiə və mühafizə edəcəklərdir. [Uzun müddət davam edici ələqlər]**

Ermənistan işə

Bu qərar üzrə, vətəndaşlar, təhlükə bir tək Denikinə, onun ordusunda, həman bu quldur dəstələrində deyildir ki, onların hərəkətləri müstəhdid olmayıb və onların ümumi şüa və müqə-dəs məqsədi ilə ruhlənməyiblər. Siza məlumdur ki, bu rəng-arəng dəstələr birinci cəhdi təhlükə və inadlı müqavimət göstərildiyi zaman nə tövr qalib dərilirlər. Təhlükə bizim öz aramızda gizlənməyir. Hərəqə tarixi təkərrür olmuş, hərəqə Zaqafqaziya həyatında bədxətanə keçən iki təəssüfənə hədəf-silər vüqə bularsa, hərəqə bizim aramızda yəna təzədən bitərəfli şəhbətləri və bu halda biz ümumi düşmən ələyinə hərəkət etməyirik danışqları başda, böyük bədxənlət və təh-lükə bunda olar. [Məçavəriani yerindən: “Buna xəyanət deyil-mi?”] Lakin, vətəndaşlar, biz inanırıq ki, keçmişin əci təcrübəsi bizi bir çox şeylərə öyrətməmişdir. Hərəqə, Zaqafqaziya mil-lətlərinin məsuliyyəti bir parə dəstələri zamanın cəddiliyini və məsuliyyətinə dərk etmək və anlamaq bacarmayırlarsa, qoy onlar tarix məhkəməsi qarşısında cavəbdəhdənə [cavəbdə] olsunlar. Biz, vətəndaşlar, hələlik siza dəyə bilərik ki, bizim aramızda bu birlik yoxdur. Mütəəssifənə [təəssüf ki], biza bu dəqiqədə bir parə şübhələri demək lazım gəlir, hənsıları ki, manım inandığına görə, gizlətmək lazım deyildir. Lakin hər halda, hərəqə Azərbaycan və Gürcüstan bu mübarizədə tək qal-salar, mən siza dəyəram ki, yəna də qalibiyyət bizim tərəfinizdə olacaqdır. [Alqışlar] Çünki bir müqəddəs bir işi müdafiə edirik. Çünki biz bəşəriyyətin ali məqsədlərinə xidmət edirik. Biz xırda millətləri vəhşi təcavüzlərdən müdafiə edib cəhəni mədəniyyətin mədəni ərzələri yolu ilə gedirik. Hərəqə, siz həminiz nə fikirdə olsanız və hərəqə, biziərdən hər birimiz bu böyük işi xidmət etmək yolunda bacardığımızı versək, şübhə yoxdur ki, biz qalib gələrik.

Qisasçı Denikin

Bu qərar üzrə, vətəndaşlar, mən öz bəyanətimizi bu sözlərlə qurtarıram. Aşkırdır ki, əhval doğrudan də xeyli məsuliyyətlidir. Siz görürsünüz ki, Rusiya itiracısı Zaqafqaziya, o cümlədən Gürcüstan inqilab və hürriyyətinin axırını pərdəsini qapamaq istəyir. Siz hiss edirsiniz ki, hal-hazırda bizim qarşımda duran təcrübə bir il bundan əvvəl keçirməyə məcbur olduğumuz təcrübədən ağırıdır. Siz bilirsiniz ki, Denikin bəndənlərin bizim torpəgimizə daxil olmaları bizim millətin həlak olmasın deməkdir. [Səsler: “Doğrudur! Düzdür!”] Siza bu də məlumdur ki, Denikin buraya fəteh bir qüvvə kimi deyil, göz götürməməzliklik, düşməngilik hissi ilə ürəyi dolu bir qisasçı kimi gəlir. Lakin hərəqə, bizim millət – necə ki buna şübhə etməyirik – başqa mil-lətlərə öz qüvvəsini təcrübəli müharibə bayrağı ətrafına toplansa, biz o vaxt cürət və cəsəratlə dəyə bilərik ki, heç bir Denikinlər və onların qoşunları Zaqafqaziya sərhədinə ovlağağı bacarmazlar və bizim Cümhuriyyətimiz əvvəlki kimi əzad və müstəqil hökumət bayrağını uca tutacaqdır. [Sürəkli və uzun müddət davam edici ələqlər]

Geçekləyən sonra Baş nazir [Noy Vissarionoviç] Ramişvili sözbə bəşləyir deyir ki:

Şimaldan qara buludlar gəlsərsə də, yəna də bil gələcəyə ümidvənz. Bizim bu ümidvəriligimizə səbəb budur ki, əvvəla gürcü milləti inqilab mübarizəsində öz qırmızı bayrağını hətta qara itirca zamanında da əlinədən yərə qoymamışdır. Hərəqə, səbiq Rusiyanın gəncərlərinin biri desə ki, çarizm ələyinə mübarizə edənlərin birinci səfində [cərgəsində] dayanmışam, yəna gürcü demokratiyası dəyə bilər. Gürcü demokratiyasının tarixi və inqilab mübarizəsi bu gündən başlamamışdır. Bu mübarizəni 20-25 ildir ki, başlamışdır. Şimalda qara qüvvələr hökmfərma olduğu [hökm sürdüyü] zaman biz hürriyyət qazanıb demokratiya üçün hökumət möhkəmlətdik. Demokratiyamız şimaldan gələn itiracını görüb heç vaxt öz mövqeyini tərk etməz. Gürcüstan Demokratik Cümhuriyyəti heç

vaxt heç kəs üzərinə və qonşularına hücumda bulunmamışdır. Biza hücum olunan zaman demokratiyamız bir tənə-vahid kimi ayaga qalxıb öz hürriyyətinə müdafiə etmişdir. Gürcü demokratiyası öz tarixi ənənətinə [ənənələrinə] heç vaxt xəyanət etməz.

Bayrağında “Vahid mürtəcə Rusiya” sözləri yazılmış olan Denikin ordusu qüvvədən məhrumdur. Qara ordu və bayrağı ələyinə hal-hazırda o millət mübarizə edir ki, onun üzərində itirca hökmfərmədir. Qaqra nəhiyyəsi bizim əsgərlərimiz tərəfind-ən işğal edildiyi zaman sizin yadınızdır. Soçi nəhiyyəsinə əhali Denikin ələyinə ondan ötrü üsyan etdi ki, Denikin hürriyyəti pozub onun yerinə itirca dikəltmək istəyirdi. Biz zənn edirik ki, hürriyyətpərvər dağıstənlılar Denikin ordusunun gətirdiyi dəhşətlə itircaya razi olmazlar. Bu hələ istinadən Denikin dəstələrini əhvali həmişə fəna olacaqdır. Siza məlumdur ki, çər general məmləkətləri xarəbəzərə döndərməklə təhdid edir. Bu də siza məlumdur ki, həmişə hücum edən tərəfin əhvali öz yur-dunun, öz əzədliliyi müdafiə edənini halından fəna olar. Denikin ordusu də həqiqəti müdafiə etmədiyini duyub öz qalibiyyətə inanmamışdır. Lakin general Denikin bizim içəri ələqəymizə ümidvərdir ki, Zaqafqaziya millətləri arasında iğtişaş törənib anəriyyə başlanar. Lakin mən cürətdə dəyə bilərəm ki, onların bu ümidə əsaslıdır. Siz burada hökumətin bəyanatını dinləmişiz ki, Denikin, məqsədi Gürcüstanı fəth etməkdir. Denikin nümayəndəsi bizimlə müzakirə etdiyi zaman əşkər dedi ki, Denikin idarəeyi-muxtariyyə [samoupravleniya] verəcəkdir. [Mikeldəze yerindən: “Onu görə bilməzlər!”] Ola bilər çox adamlar, şübhəsiz ki, düşmənlərimiz bəle fikir edirlər ki, Qafqaziya xırda millətlərinin Rusiya ilə müsədiməsinə [toqquş-masına] imkan verməyi bir vücdə gətirmişik. Lakin bu sifir yalandır. Yəna təkrar ediram ki, məsələ sərhəd məsələsi deyil, əzad Gürcüstanın varlığı məsələsidir. Məsələ böylə olduquna görə, təbii ki, bizim qoşunlarımız da bu nöqteyi-nəzərlə baxırlar. Mən zənn edirəm ki, Dağıstan Hökumətinin yixlınımsına bəxmə-yaraq, Dağıstanın əzad dağıları Denikinin əqləlinə razı olmayıb, vaxtı gəldiyi halda əzad dağıstənlılar Denikinin qara itiracısı ilə mübarizədə bizimlə barəbər olacaqdılar. [Alqışlar] Siz, qonşu-muz Azərbaycan hökumətinin özü üçün intixab etdiyi [seçdiyi] yol haqqında hökumətimizin verdiyi bəyanatı eşitmişiz. [Nədiyyə yerindən: “Siz Ermənistan barəsində siyləyiniz!”] Mən bunun deməliyəm ki, Azərbaycanla Gürcüstanın keçirdiyi şəraitə görə, Azərbaycan Parlmanı ilə Hökumətinin qəbul etdiyi qərar təbii-dir. Azərbaycan Hökuməti öz sərhədinə mühafizə etməkdən ötrü lazımi tədbirlər görmüşdür. İçəri vəhidiyimizi xələldər etmək [pozmaq] üçün cürbəcür fəlan şeylər burax[ılmışdır]. Lakin mən hökumət tərəfindən deyiram ki, sərhədlərimizi müdafiə etmək üçün lazımi tədbirlər görülmüşdür. Mən ümid-vəram ki, əzədliliyimiz və istiqlaliyyətimizi müdafiə etməyə dəvət olunan əsgərlərimiz öz vəzifələrini namuskarənə bir surətdə ifa edərlər. Bu şərait üzrə biza lazım gəlir ki, öz əzədlilik-lərini və istiqlaliyyətlərini müdafiə etməkdə bizim nöqteyi-nəzərdə olan qonşularımızla barəbər hərəkət edək.

Biz inanırıq ki, inqilab mübarizəsi ilə ruhlənmış əsgərlərimiz müstəqil və əzad Gürcüstanın sərhədlərini mühafizə edərlər və bu bir ilin müddətində gürcü millətinin istiqlaliyyətə layiq olduğunun isbat edən əsgərlərimiz bizim sərhədimizi keçmək istəyən və bizim əzədliliyimizə əl uzadan itirca nümayəndələrini hücumunu dəf edərlər. [Alqışlar]

Bir neçə başqa nətiqlərdən sonra sosial-demokrat fraksiyası tərəfindən idəxl edilmiş bu aşğıdakı qətnəmə müttəhi-dülcüvl [yekdilliklə] qəbul olunur:

“Denikin ordusunun hücumu haqqında hökumətin verdiyi bəyanatı dinləyərək, Maclisi-Müəssisin ümumə elan edir ki, bu hücum aski Rusiya imperialistlərinin arzusudur ki, bununla qara millətləri və demokratiyanı məhv etmək istəyirlər. Maclisi-Müəssisin ümidvərdir ki, bizim qəhrəman ordu və qvədiyyə düşməni qarşılayıb vər qüvvəsi ilə Gürcüstan Cümhuriyyətinin tamamiyyətinə [bütövlüyünə] və namusunu mühafizə edəcəkdir. Maclisi-Müəssisin əhalini, bütün demokratiyanı hökumət atrofına cəm olmağa, əsgərləy gəlməklə, madd-mən

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 6 iyun (Cümə günü) tarixli 197-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

[elmi əsərlərindən] istifadə etmişlər. Bu vəchlə, assuri və babillilərlə, misirlilərlə, iranilər, hindlilər və yunanlıların ülm və maarifinin ən mühümləri üçün varis-i-bilistehqaq kəsilmişlərdir [haqlı varis olmuşlar].

Ərəblər yalnız naql və tərcümə ilə iktifa [kifayət] etməmişlər. Böyük-böyük kəşfiyyat və tərəqqiyatda bulunaraq xariqələr vücudə gətirmişlər. Nahv [sintaks], ədəbiyyat, bələğati-İnşa [aydın və gözəl yazma], təhriri-mürasilat [maktub yazma], elmi-tarix, elmi-kalam, qəzavət [dini müharibələr] kitabları və hər sinifə məxsus tərcümeyi-hal kitabları, coğrafiya və təqvim-i-büldanlar [ölkələrin təqvimləri] tərtib və təhrir etmişlərldir [yazmışlar].

İlan-qurbaga şəklinə bənzəyan xətti-kufidən başqa düzgün bir yazıya malik olmayan ərəblər yazı islahatında öylə fəaliyyət və müvəffəqiyyət göstərmişlər ki, Məmunun zamanında 20 qələm [növl] yazı və bu gün rəsmi müamilatda istemal olunan [rəsmi işlərdə istifadə edilən] "xətti-nəskin" icad etmişlərdir.

Corci Zeydan "Ət-təməddün ət-tarixi-islami"sində bu xüsusaat aid bir çox fəqəralər [hadisələr] qeyd etdikdən sonra kəndisini təqdirdən alləmmayaraq deyir ki: ərəblər bir qismi-əsr zərfində [əsrin bir hissəsi ərzində] zikri keçən əqvimin [xaqların] ülm və maarifindən kəmlə İslanlara o qədər çox asar tərcümə etməyə müvəffəq olmuşlar ki, romalıar o asərin bir qismini belə bir qçaş əsr zərfində naql və tərcüməyə müqtədir olamamışlardır.

İştə, İslamlar o heyratəfza [heyratə salan] mədəniyyətlərinin əksər xüsusatında böylə xariqələr göstər-mişlərdir. Böylə ki, Məmunun zamanında tərcümə və naql etdiyi əsərə əsərin ağırlığına altun alan hükmə, üləma, sonra kəndiləri nəsr etməyə tutulmuşlar. Xələfa və üməra [xalifələr və əmirlər] nəminə kimi təlif edib ənəm aləmlər dəhə onların əhsanidən müstəğni olmuşlar [onların əhsanına ehtiyacıdlı qalmamışdır]. Həttə xələfa tərəfindən kitab xüsusunda gəndərlən hədiyələri rədd etmişlərdir. Artıq tərcümə və naql mövqə olmuş [dayanmış], müəlliflər meydənə çıxmışdır. O cümlədən, ümum alimin təqdirlinə məzhər [nail] olmuş "feylə-sofülü-arəb" nəm-i-məfəkəratini [şanlı adını] alan şərq feylə-soflarından Yaqub bin İshaq bə əs-Sabah əl-Kindi qəyat müqtədir mütcərim olmuş da, ismi mütcərimlər arasında gərdülmüşdür. Zira müşürünləyih [adi çəkilən əşya] tərcümanı para qazanmaq üçün sənət etməmişdir və tibb, fəlsəfə, hesab, məntiq, musiqi, həndəsə, təbəyye-ədd [ədədlərin xüsusi-yətləri] və elmi-nücumda fəvqəladə iqtidar və məharət sahibi olmuşdur. Ərəstunun təliffatına müqabil [Aristotelin əsərləri səviyyəsində] bir çox əsər vücudə gətirmişdir.

"Föhrüst"ün yazdığına görə, feyləsof-i-müşürünləyih [adi çəkilən filosofun] müxtəlif bəhslərə dair yazdığı kitablar bunlar-
dır:

Fəlsəfəyə dair 22, təbiyyiyyatə dair 23, hesabə dair 11, kürəviyyatə [kürlərə] dair 8, nücumə dair 19, məntiqə dair 9, həndəsəyə dair 23, musiqiyə dair 7, fələkiyyatə [astronomiyəyə] dair 16, eħkəmaə dair 20, tibbə dair 22, nəfsə dair 5, cədalə [məntiqi mübahisələrə] dair 17, əbadə [məsafələrə] dair 8, siyasətə dair 12, təqəddümatü-kərifəyə [məsarifin iktisafına] dair 5, ehdasə [iyaratməgə], yeni bir şey meydana qoymağə] dair 14; cəmi 231 kitab yazmışdır. Yuxarıda zikr olunan elmlərdə hakimi-müşarünəleyhin [adi çəkilən alimin] iqtidar və məharəti-təmmisi var idi.

Kindidən sonra, türk məşahiri-hütkəmasından [məşhur türk alimlərindən] Əbu-nəsr Fərabi yetmişmişdir. Müşürünləyih Türkistandan Fərab şəhərində doğulub Şəmdə yetişmiş və orada tədrisi-ülmüla [əlmiləri öyrənməklə] şüfə keçirmişdir. Qəyat kamil bir həkim idi. Kindinin təhsil etdiyi ülm və maarifi təməmilə bildiyindən məada [əlavə], bir çox ülməda, bəlkəsə məntiqdə ona faiq [öndən üstün] idi.

Məntiq qəvaidini qəyat vəzeh [açıq] bir üsula çıxarmışdır. Hələ Fərabi "Əhsal-ülüm vət-tərfii bil-qərarəzi" və "Əssiyasətül-mədəniyyə" kitabları kimi bəzi əsər yazmışdır ki, öndən iləri heç bir alim o yolda kitab yazmamışdır. Məzkur [dəyilən] kitabların biri qəmusi-ülüm və maarif (ensiklopediya) şəkildə yazılmışdır. Bundan qədim bu tərzdə yazılmış kitab yoxdur. İkincisi mədəniyyəti-hazirənin ixtiraatından əd ediləcəkde olan [müasir mədəniyyətin ixtiralarından sayılan] "iqtisadi-siyasi"yə dairdir.

Müşürünləyih musiqi elmində dəxi xariqlədu bir iqtidara malik idi. Bu günə qədər davam edə gələn qəmun əlati dəxi müşürünləyih tərəfindən ixtira edilmişdir. Əvəpəllirəca "Alfərarəzi" denilən Əbunəsr Fərabi dürlü-dürlü əmlorə dair yüz iyirmiyə bəliğ [çatan] əsər yazmışdır.

Həkazə [əlcəə də] ülməyi-islamiyyə [İslam alimləri] arasında də fəlsəfəsi ilə taməyyüz edən [seçilən] İbn Sina dəxi məruf [tanınmış] türk filosoflarındandır. Bunun da bir o qədər əsəri vardır. Kəndisi alim, həkim və filosof olduğu kimi, misilsiz ədib və şair olmuşdur.

Bunları mütaəfiqən [bunların ardınca], əkəbiri-füqəhadən [şəriət hüququ olan şeylərin elminin ən böyük alimləri] Əbu Həmid Qəzzali, məşahiri-üləma və şüəradən Şərif Mürtezə, məşahiri-üləma və üləbadən Zəməxsəri, məşahiri-mütəəllimindən [kəlam elminin məşhur alimlərindən] Əbubəkr Bəkillani və sairə kimi böyük alimlər və həkimlər yetişib bu yolda şöhrət qazanmışlardır.

Əndəlüsdə yetişən İslam hükməsi İsa məharət və şöhrətə fəvqəladə olduğundan, tarifi hacət yoxdur. İbnüS-Saib Əbubəkr bin Bəcca, İbn Rüşd, İbn Hud və İbn Tufeyl və sairə kimi böyük İslam filosoflarının əsəri qərbin təvərinə [aydınlanmasına] səbəb olmuşdur.** İbn Bəcca ilə İbn Rüşd tərəfindən yazılan müfəssəl və məkməml əsər əvəpəllirənin əvəlli-eytibəhlarına [intibahlarının başlanğıcına] parlaq bir əsas təşkil etmişlərdir.** İslamlar təliffədə [səzə yazmaqda] göstərdikləri fəaliyyət və cidiyyətdən dolayı İbədə [əvəla] siyəri-nəbəvi [Peyğəmbərin həyatı], qəzalarə [dini müharibələrə] adl əsərlər və təbəqətuş-şəra [şəirlerin bioqrafiyaları], təbəqətuül-əttibə [həkimlərin bioqrafiyaları], təbəqətuül-üdəbə [ədlilərin bioqrafiyaları] kimi hər sinifə məxsus kitablar yazaraq, nəhayət, hicrətin ikinci əsri əvəzində [əxirində] ümumi tarixlər vücudə gətirmişlər. İlk əvəsla İslamda tarixi-ümumi yazan Yəqubi nəmi ilə məruf olan İbn Vəzeh olmuşdur. Yazdığı tarix iki cilddən ibarət idi. Öndən sonra İbn Cərir Təbəri, Fərarənin "Zeyli", Məsudinin "Mürücüz-zəhəbi" və "Əxbəruz-zəfəran", Həmə İsfahaninin "Tarixisinə mübəlül-ər"i meydana çıxmışdır.

Bunlardan sonra müvərrixlər [tarixçilər] halı [indiki zamanı] və məzini [keçmiş] eypəə tədqiq və təbəttüdə [arəşdərməgə] girişərək, vüqətin yığ-kədirinə qərib [hadisələrini bir-birinə yaxın, oxşar] olduğunu təyin edib fəsilərə ayırmışlardır və böyük, olduca müfəssəl tarixlər qələmə almışlardır. Bu tarixlərin ən böyüyü və ən müfəssəli və qəyat tədqiq və tələqəla yazılan [İzzaddin] İbnü'l-Əsirin "Kitabül-kəmi"dir. Əbül-Fədalər, İbnü'l-Vərdilər dəxi vəsə [geniş] məlumatla meydanı-İntişarə [əsər nəşr etmə meydanına] qonulmuşlardır. Bu parlaq dövrdə "Vəfayətuül-əyvan" və "Əl-vəfi filəfəfayət" və "Fəvat əl-vəfəyət" və sairə kimi böyük tarəcəmi-əhval [bioqrafiya] kitabları təlif etdildiyi kimi, 80 cildlərdən ibarət olan İbn Əşəkirin "Tariki-Dəməşqi", Xətib Bağdadinin "Tarixi-Bağdad"ı ilə gərək tarəcəmi-əhval çoxluğu və gərək məmlekətlərin tarixi və tarixi vüqəti cəhatindən ümumi tarixlər sırasında tımizət [seçilmiş] yer işğal edirilər. Bəlkəssə, müvərrixi-şəhər [məşhur tarixlər] İbn Xəldun tarixinin üslub və tərzinin gözəlliyindən əlavə, başlanğıcından yunan və Rəmanın qədim üləması tərəfindən belə misli yazıl-mamış bir məqəddiməyi-fəlsəfiyyə, yəni hikməti-tərixiyyəyə dair uzun bir müqəddimə yazılmışdır ki, Avropənin müvərrixlər[i] üçün mövzu məqəmini əhrəz etmişdir [əldə etmişdir].***

Bu tarixlər və qəmuslar dürlü-dürlü tərtibət üzrə yazılmışlar. Bəzi hökmdar isimləri, bəzisi sənə [il] tərtibli, sonkilər İsa hüri-fəhə [əlfibə sirası] üzrə tərtib və təhrir edilmişlərdir. Fon Krimin "Şərq mədəniyyəti"nə bəxslərə, dünyvə ilk dəfə qəmusi-ülüm, maarif və tarixi-ümumiini [əlm, maarif və ümumi tarixi ensiklo-pediyası] gözəl və sadə üslub ilə yazan ərəblərdir. 6-cı və 7-ci əsri-hicridə vüqə bulan "Səlib müharibəsi" əsasında əvəpəllər Şərq mədəniyyəlini gərdüvə hey-rət etmişlər və əllərinə keçən əsəri aparıb ölkələrində tərcümə və nəşr etmişlər. Bütün mədəni millətlər tarixlər və tarixi-ümumi yaz-

mağı ərəblərdən öyrənmişlərdir. "Kəşfüzzünun"un və Təhanəvinin "Kəşşəfi-İstilahatülfünun"unun yazdığına görə, ərəblər az zamanda tarixi əsər yazmaqda o qədər irəliləmişlər ki, müharibət, fütuhata dair məqazi [müharibələrə və fəthlərə dair savaş kitabları], təbəqat, siyər və əxbər kitablarından məada [əlavə], min üç yüzdən ziyadə müfəssəl tarixi-ümumi meydanə çıxarmışlar. Əgər məmaliki-İslamiyyədə əleyhdarlıq və itxtilat atəşləri yəndiği əsnada tarixi əsər zəyə olmasaydı, qətiyyəən ümumi tarixlər 10 mindən ziyadə gərdürlərdi.

Təbii, "Azərbaycan"ın keçən və bu sayında yazılan kitabların adlarını oxuyanlar maraq edəcək və acizlərini [bu aciz bəndəni] də dodaqaqlı azkarla [zikirlə, adını çəkməklə] yad edəcəklər. Lakin o kitabların na kimi möhtəviyyatı haiz [daxilində nə daşıdığını] və nə qədər qiymətdar əsər olduqlarını bilmək üçün ərəblərin vələhfəza [heyratəmiz] xariqələrə bürünən tərəqqiyəti-əlmiiyyə və təkamülati-fənniiyyələrini nəzərə almaldırılar. Bu sayadə yazdıqları əşər [seirlər] İsa küzbə-i-səməvi [səməvi kitabları] ilə müqabilə edəcək dərəcədə fəsaht və bələğətə malikdir.

Ə. Müznib

BAKIDA MÜƏLLİMLƏR MƏİŞƏTİ

Vətənin tərəqqi və təalisi [ucalması] hər zaman vətəndə maarif intişar [yayılması] ildir.

Və müəllimlərin təmini-həyatı maddədən və mənən birinci şərti-təlimdir [təlimin birinci şərtidir]. Nəçə kim, başqa məm-ləkətlərdə müəllimlərə edilən ehtiram və təmini-maəş [dolansığının təmin edilməsi] heç bir əsnafə [siniflərə] olmayır. Fəqət bizim sevgili vətənimizdə vətənin əhvası [canlanması, dirilməsi] xatirəsi üçün bunların təmini-maəşi kifayətcə ifa olun-mayır. Deməli, hər ayda və həftələrdəki ruznamələrdə [qəzetlərdə] bığara müəllimlərin hər yerdən sınıq məişətləri təvziği sədəsi qərelərə [oxuculara] məxfi deyil.

Keçəlim Bakı müəllim və müəllimələrin halına və onların əldiqləri məvəcibin ədəmi-kifayəsina [kafi olumamasına]. Əvvəla, Bakıda müəllimlər indiyə kimi nə qədər üsrətlər [çatqınlıqlar] çəkmişlərə, hökumət məktəblərində olan müəllimlərin maəşi bələdiyyə müəllimlərinə bir növ əlavə olmuşdur, əgərçi onların da əldiqləri kənd müəllimlərinə nisbətən kəfi deyil dərəcəsinədir. Zira ki, şəhərin həyatı-məddiyyə və mənəviyyəsi məlum və kəndlilərə də aşkardır. Amma Bakı bələdiyyə müəllim-lərinə gəldikdə, nəhayət əzdir. Zira ki, hər müəllim bir ayda 1070 manat məvəcib əlmaqə və əlavə hər təşkilatə bir qədər faizət ıxracı hesabı ilə bığəralərə 1000 manatdan əna əza ziyadə qalır tətalin. Bu zəvəlli müəllimlər ailə və külfət sahibi olduqda, bu 1000 manatı hanki məxəricə xərc etsinlər? Və əlavə, Bakıda təqatı kirayəsi məlum. Əqallan [ən az] 300-ü otaq və ailə sahibi olduqda 700-ü arpa çörəyinə sərf olə. Pəs bu zəvəlli müəllim-lərin balalarına ağ çörək, süd və düyü xörəyi, qənd və çay və libas lazım deyilmi əcabə? Mən özüm bir nəfər müəllim qardaşə qonşu olduğumdun, o ailə sahibi olmağın və məvəcibinin ədəmi-kifayətin[i] və balalarının da yavan çörəyə möhtac olduqların[i] görürəm.

Xülasə, dəyə bilərəm o müəllimlər ki, bu sənəni vətənə xid-mət etmişlər, onlar birinci dərəcədə vatan düşmənlərinə məhsu-b-durlar [hesab olunurlar].

Və o müəllimlər ki, vətənin bu ağır sənəsində maarif yur-dunun balalarını başlı-başına buraxıb həra bir başqa şüği [iş] dəlinsicə gediblər, bunlar bir növü vətəndəst olmamışlardır. Hər halda əl-səsat [hal-hazırda, indi] vətənin hər yerində müəllimlik vəzifəsin[i] ifa etmiş müəllimlərə gərək layiqincə ıkrəm və kifayətcə ənəm olsun, vəailə [yoxsal] gələcək sentyabrda bir nəfər müəllim təpilməz və məktəblər qapanar, vətən maarifsiz və balalar sərgərdən qalarlar...

M. Hüseyn Nasir Axundzada

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Zəhmətkeş Ziyalıar İttifaqında

Bakı və Ətrəfinin Zəhmətkeş Ziyalıarlarının İttifaqı Müsəlman Müəllimləri kursları güşəz ediləcəyindən [açılacağından] dolayı kurslara davam etmək istəyən müəllim və müəllimə əfəndiləri özlerini haman kurslara yazdırlar. Müəllimlər İttifaqı İdarəsi yazılmış istəyən və bu vaxtdakı yazılmış müəllimin əfəndilərdən bu gün saat 5-dən 9-cu İbtidai məktəbinə təşrif gətmələrini rica edir.

Rəisi-vükəla və general Kori

Sırağün Rəisi-vükəla [Baş nazir] və Daxiliyyə naziri Nasib bəy Yusifbəyli Qafqazıyadək Müttəfiq qoşunları Baş komandanı general Korinin yanına gedib onunla əhvali-həziərə haqqında uzun-uzadıya müsəhibədə bulunmuşdur. Cümə günü İyunun 6-da müəmməli [adi çəkilən] general İsa Rəisi-vükəlanın ikinci dəfə olaraq müsəhibəsi vəqə olacaqdır.

Amerika həyətə rəisi

Nəçə gün bundan əqdəm [qabaq] Bakıya gəlmiş olan Amerika hərbi həyətə rəisi Rəisi-vükəla Nasib bəy Yusifbəyli həzrətlərin ziyarət edərk əhvali-həziərə haqqında müsəhibədə bulunmuşdur. Müəmməliy rəis bu günlərdə Petrovskə gedib, tez-liklə yənə Bakıya vətəd edəcəkdir [qayıdacaqdır].

Denikinin İştəhası

Könüllü ordunun İngiltərə ərkani-hərb [qərargah] idarəsi nəzəndəki nümayəndəsi polkovnik Lazərev sırağün Denikinə bir teleqram əfəndir. Teleqramda deyilir ki, Denikin tərəfindən Könüllü ordu komandanı Dratsenkoya Azərbaycan əleyhinə heç bir əks hərəkətəda bulunmaməgə əmr edilmişdir. Teleqramın əxirində deyilir ki, Denikinin bir nəfər saldatı Zaqaqalə xəttindən, Qızılburun mövqifindən [stansiyasından] bəriyə keçməyəcəkdir. Qızılburun Bakidan üçüncü mövqifdir.

Məvərayi-Bəhri-Xəzərdə

İyunun 2-də Məvərayi-Bəhri-Xəzərdən [Zakəspiyəkdən] Bakıya varid olmuş [gəlmiş] səksən nəfər qaçqınlar tövfiq [həbs] edilib İstintaq edildikdən sonra buraxılmışlardır. Qaçqınların dediyinə görə, Mərvdən bəlsəvçilər dəxi qaçmışlardır, çünki onların dəstəyindən, hücum edənlər bəlsəvçilərlə deyil, bəlkə qul-dur dəstəsidir. Petrovsk və Stan-Tərəçni mövqifindən Zakəspi cəbhəsinə gəndərlən Savitskinin qoşunu üçü mizdərdə – 200 nəfərdən ibarət olduğu üçün Əşqabad camaatına artıq dərəcədə sui-təsir [mənfi təsir] etmişdir. Onlar bu qoşunun lazı-mi dərəcə müavinətinə ərxayın olmalarıdır.

Güllə atılması əleyhinə

Bakı qələbəsi [komendantı] tərəfindən küçələrdə nəhaq güllə atılmasına imkan verməməkdən ötrü ciddi tədbirlər İttixəz edilmiş [tədbirlər görülməsi] polis müdirilərinə əmr olunmuşdur. Güllə atanlar həbs ediləcəklər.

*** Həman Zəhmətkeş Ziyalıar İttifaqı Müəllimlər İttifaqından yazı tətilini çalsınmaq istəyən müəllimin əfəndilərini Muğan Ərzaq Cəmiyyəti şöbəsinə yazdırılmasını rica etmişdir. Müəllimlər İttifaqı idarəsi özlerini yazdırmaq istəyən müəllimə və müəllim əfəndilərdən bu gün saat 5-dən həman 9-cu İbtidai məktəbə gəlmələrini rica edir.**

Bələdiyyə idarəsindən

Bələdiyyə idarəsinin 1 iyundakı iclasında bulvardakı kioskda musiqiyə icazə vermək haqqında verilməsi ərizi-hal itəməsindən [dinlanılmasından] sonra icazə verilməmişdir. Fəqət fəna musiqi çağırılarsə, Bələdiyyə İdarəsi öz icazəsini gəri alaçaqdır.

*** Valideyn Suralarının Mərkəzi Komitəsi qərarı üçün elmi əyləncələr təşkilinə başlamışdır. Qət edilməmiş ki, ilk qədəm olaraq elmi kinəmo [kino] işinə başlanlın. Birinci olaraq bazar günü 8 iyun saat 11-də Realni məktəbində "Qafqaziyyə" coğrafiyyəyə dair şəkillər göstəriləcəkdir. Salən qiyməti 2 rubla, balkon bileti 1 rublədir. Biletlər hər gün 10-dan 1-dək, axşam saat 5-dən 7-dək Realni məktəbində satılmaqdadır.**

*** Daxiliyyə Nəzarəti Bələdiyyə İdarəsinə müraciədən məlum etmişdir ki, Məclisi-Məbusun Bələdiyyə İdarəsinə 10 milyon rublə borc verməyi qət etdiyindən dolayı, polis idarələri təmiri üçün İstadiyi 300 min rublni vərə bilməyəcəkdir.**

*** Valideyn Şurasının Mərkəzi Komitəsi İyunun 7-si axşam saat 7-də İkinci Ünəs [Qızlar] məktəbində iclas təyin etmişdir. Müzakirə ediləcək məsail [məsələlər] bunlardır:**

- Dyləncə haqqında maruzə;
- Şura pullarının saxlanılması haqqında;
- Mütəəllimin [tələbələr] icaslarına dair;
- Dəsta ilə tədrisat haqqında;
- Nəşriyyat komisiyonunun maruzəsi;
- Üzüçülük məktəbi haqqında;
- Çizmələr emalatxanası güşədi [açılması] haqqında.

İran və Azərbaycan

Nəçə vaxt bundan əqdəm [qabaq] Azərbaycan Cümhuriyyəti tərəfindən İrana gəndərilmiş olan nümayəndələr həyət əzasından [üzvlərindən] Bakıdakı İran konsulxanasının Mühakimət şöbəsi rəisi Mirzə Həbibulla xan dünün Tehranndan Bakıya övdət və müvasilət etmişdir [qayıtmış və gəlib çatmışdır]. Mumaileyhin [adi çəkilən şəxsin] dediyinə görə, İran Hökuməti tərəfindən Azərbaycan Cümhuriyyəti ətiraf [qəbul] və təsdiq edilməklə bərabər, siyasi əlaqə və münasibət başlanmasına razılıq göstərmişdir. Binaənileyh [ona görə], həyatın əzalarından olan Hüməyün Mirzə Qacar və İsmayıl xan Ziyadəxin Tehran və Təbrizdə olaraq Azərbaycan Cümhuriyyəti siyasi nümayəndəliy-nə qəbul edilmişdir. Bu bərədə hər iki hökumətin arasında rəsmi surətdə əhd-namə əqd edilməsi [səziş imzalanması] gözələnir.

Müsəlman Müəllimin [Müəllimlər] İttifaqı İdarəsində

Müsəlman Müəllimləri İttifaqı cümle Bakidan başqa yərə gətmək istəyən müəllimin əfəndilərə əlam edir [bildirir] ki, İki ayın məvəcibini əlmaq üçün Müsəlman Müəllimləri İttifaqı idarəsinə tətil surətdə müraciət etməlidirlər. Zira məvəcib Bakidan gəndərlən həmsinə deyil, 15 faizinə veriləcəkdir. İdarə 9-cu İbtidai məktəbindədir.

– Müsəlman Müəllimləri İttifaqı idarəsi əlam edir ki, ümum müsəlman müəllimlərin üçün ərzəq təpilməmişdir. Bu gün və səbah səhər saat 10-dan 4-dək 9-cu İb-tidai məktəbindən əlmaq mümkündür. Sonra qələnlərə ərzəq verilməyəcəkdir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- "Aramazd" mədəni müsəlman fəhlələri "Müsavət" firqəsinə müraciədən məlum etmişlər ki, orucduq münasibətəla şəhər və axşam yarım saat əzandan əvvəl tənəffüs ələ etmələrinə münənnat [manəçikli] göstərilir. Fəhlələr rica etmişlər ki, bu bərədə lazımi binağüzərlilqə [təşəbbüsdə] bulunsun. "Müsavət" həman ərizi-hal Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] ırsalən [göndərərkə], tədəbir İttixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

- İlk qədəmdə Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən Ermanistandakı müsəlman qaçqınları 100 min pün gün gəndərləcəkdir. Un İrəvan şəhərində siyasi nümayəndəmiz Məhəmməd xan Təkinsi ünnəinə gəndərləcəkdir. Hal-hazırda məhəllərdən [yerlərdən] un alınmaqdadır.

ŞƏKİDƏN

İyirmi Səkkiz Mayıs Bayramı

Cənəbi-vacibül-ətiyaz həzrətlərinə [qullarına çox nemətlər əhsən edən Allah] ziyadə sənalər [mədhlər, təriflər] edəriz. Biz, əsərat əltdə yaşayan nəçə yüz illərdən bəri bir millətə bu gün böylə əsrəf, böylə müəzzəm bir gün qışmat imiş.

Şəki əhalisi bələfəri-millət [millət fərqli olmadən] bu bayra-mı ziyadə başqaştə [sevindik] və tənənəli bir surətdə qarşıladı. Bayramdan iki gün müqəddəm [qabaq] Bələdiyyə İdarəsi Şəki şəhərində mövcud hökuməti və yə xüsusi idarələrkə məksb vəstəsilə xəbər verdilər ki, mayısın iyirmi səkkizinci yövümü [qıy] azərbaycanlılar üçün böyük bir eyd [bayram] olduğun-dən, bu gün qulluqçulara tətil verilərək, Şəki qaləsindən məscid-i əyini-dua üçün cəmləşsinlər. Nəçə gün müqəddəm Şəki əhalisi özünün böyük milli bir eydini qarşılaməgə hazırılar. Küçələr təmizlənir, camaat azad Azərbaycan bayraqları hazır-lyar, bağlārda güllər toplanır. Nə İsa, mayısın 28-i olu, küçələr taməman təmizlənilb səlunnəs, dükənlərdə əgər rəngdən – yaşıl, qırmızı, qoğ, üstündə ay-ulduz ilə bayraqlar asılıb, əzad camaatı salımlayaraq eydlərini təbrik edirlər. Bəlkəonlar xalılar, güllərə bəzənib, camaatda milli bir duyğu, milli bir hiss oyannmış, hər birinin üzrləri gülr, şəhərin hali, camaatın hərəkəti və həttə havayın gözəlliyi bu gün döğrədən əziz, möhtəram bir gün, bir eyd olduğunı bildirir. Saat 11 rədlərində camaat dəstə-dəstə qalaya döğrə axşır. Məktəb çocuqları nizam əltdə, qabaq səfəda [cərgədə], üç rəngdə – yaşıl, qırmızı, qoğ, üstlərində "Yaşasın İstiqlaliyyətimiz! Yaşasın Azərbaycanı!" şüarları ilə bəzənmış bayraqları yüksək qaldıraraq, milli nəğmələr oxuyaraq şəhərin hər bir tərəfindən qalaya döğrə hərəkət edirlər. Mənalərdə oxunan səlalar səsi [dua səsləri] bir-birinə qarışmış. Saat 11 tamamda ruhanilərimiz həpsi, başda Nurməhəmməd əfəndi və axund Molla Fəraculla olaraq məsciddə həra durlur. Bir əz keçməni camaatı öz ruhaniləri ilə galir. Şəhərimizdə olan mənəsb səhəbilərindən Bələdiyyə İdarəsinin rəisi Azaq Mustafazadə, qaza qaimmaqəmi Əyyub və Rəfiibəyov, Əxzi-əsgər [Hərbi çağırış] idarəsi rəisi yüz-bəzi Əhməd bəy Yusifbəyov, Nuxu Ümuri-xeyriyyə [Sosial təminat] dairə müfətti-şii Harun bəy Sultənov və qeyriləri mövcud idilər. Camaat dəli kəsiliməz qalaya gəlməkdə idi. Qalanın böylə yəquli xəql ilə məmülü [dolul] idi. Qabaq səfəda məktəb çocuqları, həl dəstə və öndən dəli camaat, olunacaq duaya, səylənəcək nitqlərə mün-təzir idi. Saat 12-nin yarısında qaz Nurməhəmməd əfəndi atəşin bir nitq irad edərkə, Qurani-kərimdən bir ayə oxuyaraq bu bayramın böyük bir eyd olduğunu və bunun üçün Cənəbi-Həzra ziyadə şükürlər yetirməyi camaatə səyləyərək, bu gün ilə ümum azərbaycanlıların eydlərini təbrik edib "Yaşasın İstiqlaliyyətimiz! Yaşasın Azərbaycan Hökuməti!" deyib bəğirdilər. Qala həyətə "Yaşasın Azərbaycanı!" sədasından titəyir, qulaqlar tutulurdu. Sonra xütbə oxundu, dua etdilər. Sonra erməni ruhaniləri tərəfindən də oluydu. Duadan son[r]a məscidin həyətində əşkilər rəsmi-keçiddən ötrü qalanın yuxarı tərəfindəki meydanə çəkilirdi. Rəsmi-keçidi Əxzi-əsgər nəçəlini [i] rəis[i] qəbul edərk əşkilərin bəğünlü bayramlarını təbrik etdilər. Sonra Bələdiyyə rəisi Azaq əfəndi əşkilərə tərif yonələrək buyurdular:

"Ey zəhmətkeş əşqarlar! Azərbaycan Hökuməti bu gün bu bayramı sizə itti dəğünlərinizin, kəskin qılınclarınız, vətən için fədayi-cən sənginlərinin ümidinə əyləyir. Biz camaat sizlə İttixir edirik. Dən, vətən və millət yolunda sizlə həmişə bəham bizi gərdəksiniz. Öğulların, bayramınızı mübərrəkə deyirəm: Yaşasın ustadlarımız! Yaşasın cəvən əşqarlarımız! Vər olsun Azərbaycanı-cəniz!"

Bundan sonra, axund Molla Fəraculla və keşiş Ter-Saak əşqarları təbrik etdilər.

Sonra əşqarlar qışlaya [kazarmaya] çəkildilər. Camaat əşgar-lərdən ayrılmaq istəməyirdi. Onlar yənə doymamışdılar. Bu günün bərləsində yənə məlumat əlmalı İsteyirdilər. Bir çəğ-nərləri söylədikdən sonra, saat 3-də camaat yavaş-yavaş döğ-məzəgə başladı.

Bu günün ziyafətina Bələdiyyə İdarəsi əşqarlərə yemək hazırlamaq üçün 5 min manat və şəhərin fəqir əhəlisinə 10 min manat İsa buyurmuşlar və həman gün axşam Bələdiyyə idarəsinin təşəbbüsü ilə klubda bir müsamirə-ziyafət [konsert-ziyafət] əmələ gətirilmişdir. Burayə şəhərin ayan-əşrafı və ziyafət vətəd olunmuşdu. Müsamirədə Qafqaz, Avropa rəq-s-ləri oynayırdı. Küçələrdə zurna çalınır, camaat nümayişlər yapırdı. Hər qəs böylə şad bir gündən ayrılmaq istəməyirdi. Şəki

əhalisi çox ziyadə başqaştəli və tənənəli. Azərbaycan Hökumətinin bir ilini qarşıladı. Cənəbi-Həqq bu bayramı daimi qılıb İslam türk millətini daha parlaq, daha münəvver eyləsin. Amin!